

Barns estetiske læreprosesser

Hvordan legge til rette for barns estetiske læreprosesser i barnehagen

Kandidatnummer: 28

**Bacheloroppgave
BDBAC4900**

Trondheim, april, 2023

Bacheloroppgaven er et selvstendig studentarbeid gjennomført ved Dronning Mauds Minne Høgskole for Barnehagelærerutdanning og er godkjent som en del av barnehagelærerutdanningen. Under utarbeidelse av oppgaven har studenten fått veiledning ved DMMH.

DronningMaudsMinne
HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Innholdsfortegnelse

Innledning	1
<i>Problemstilling.....</i>	<i>2</i>
<i>Presentasjon av oppgaven.....</i>	<i>2</i>
Teori.....	3
<i>Hva er kunstfag?.....</i>	<i>3</i>
<i>Hvordan jobbe med kunstfagene i barnehagen?.....</i>	<i>6</i>
<i>Estetikk og estetiske læreprosesser</i>	<i>7</i>
Metode	10
<i>Kvalitativ metode.....</i>	<i>10</i>
<i>Deltagende observasjon</i>	<i>10</i>
Begrunnelse for valg	11
<i>Planlegging og gjennomføring av datainnsamling.....</i>	<i>11</i>
<i>Analyse</i>	<i>12</i>
<i>Reliabilitet og validitet.....</i>	<i>13</i>
<i>Etiske refleksjoner.....</i>	<i>13</i>
Informert samtykke	13
Forskning på hjemmebane	14
Funn og drøfting	15
<i>Barns spontane kunstfaglige aktiviteter.....</i>	<i>15</i>
Observasjon 1	15
Observasjon 2	15
Observasjon 3	16
Drøfting.....	16
<i>Voksenstyrte planlagte kunstfaglige aktiviteter</i>	<i>17</i>
Observasjon 4	17
Observasjon 5	18
Observasjon 6	18
Drøfting.....	18
Oppsummering og avsluttende refleksjoner	22

Men er det realistisk?	23
Litteratur	24
Vedlegg	26
<i>Vedlegg 1: Samtykkeskjema</i>	26

Innledning

Jeg har alltid vært opptatt av kunstfag. Dette er både en personlig interesse og noe jeg har tatt med meg inn i jobb og tidligere studier. I 2017 leverte jeg en masteroppgave på NTNU hvor jeg så på kunstfagdidaktiske læringsstrategier i alternativ pedagogikk og hvordan disse kan brukes i fremtidens skole. Det ble ikke sånn at jeg fortsatte på det løpet, men endte som fulltidsansatt i barnehagen og deretter som student på DMMH. Det som overrasket meg mest da jeg begynte å studere kunstfagene var hvor lite plass de hadde i den offentlige skolen. Jeg har selv gått på steinerskolen hele livet og viste faktisk ikke at ikke alle hadde like mye kunstfag som jeg hadde hatt, og at kunstfagenes læringspotensiale ikke ble utnyttet i så stor grad som jeg var vant til. Da jeg til slutt endte opp i barnehagen så jeg raskt at dette var en arena hvor jeg kunne utnytte den kompetansen og interessen jeg har for kunstfag i jobben min, både fordi kunstfagene har en sterk tradisjon i barnehagen og fordi man ikke er styrt av fag på samme måte som man er i skolen. Men jeg så også at metodefriheten fører til at man bruker den kompetansen man har blant de ansatte, og at man ikke er sikret at barna får gode erfaringer med kunstfag hvis man ikke har ansatte som er opptatt av det.

Målet mitt for denne oppgaven har derfor vært å se på hva som finnes av kunstfaglige aktiviteter i barnehagen og hvordan det blir lagt til rette for disse. Jeg har observert både planlagte, voksenstyrte aktiviteter og kunstfaglige aktiviteter som barna har tatt initiativ til selv. Jeg har alltid hatt en forforståelse om at det er mye læringspotensiale i kunstfagene, noe forskning også bekrefter, og jeg ønsker derfor en barnehage hvor det blir lagt til rette for at dette blir tatt på alvor.

Jeg har også en iboende forforståelse om at barn er naturlig kunstfaglige. Jeg ser at de synger og musiserer på eget initiativ og at de danser når de hører musikk. De kan sitte lenge med tegning-, maling- og formingsaktiviteter lenge før de har en forståelse for at man kan tegne konkrete ting, og jeg kjenner igjen dramaenes grunnelementer i rolleleken. Dette er aktiviteter som er fylt av glede og engasjement. Jeg ser det på jobb, både når jeg har jobbet på storbarn og på småbarn, og jeg har sett det hos min snart tre år gamle sønn i alle fasene av hans liv fram til nå. Barns tilnærming til verden er kroppslig, sanselig og estetisk – med andre ord kunstfaglig.

I Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgave (Kunnskapsdepartementet, 2017)¹ står det at vi skal jobbe med kunstfag i barnehagen. Vi har mye kunstfag på timeplanen på barnehagelærerutdanningen, men er barnehagelærere kompetente kunstfagformidlere likevel? Utnytter vi potensialet kunstfagene gir på god nok måte i barnehagen? Hva skal barna få ut av det? Hvordan kan man gjøre det på best mulig måte med de yngste barna i barnehagen?

Problemstilling

Jeg har forsøkt å samle alle disse spørsmålene til en overkommelig problemstilling: «*Hvordan kan man legge til rette for estetiske læreprosesser i barnehagen?*». Målet for denne oppgaven er altså å finne ut av hva som kreves av oss som jobber i barnehagen for at barna skal få mest mulig ut av kunstfagene, både når det kommer til utvikling av kunstfaglig kompetanse og læring gjennom kunstfagene. Begrepet *estetiske læreprosesser* vil jeg forklare i teorikapitlet.

På grunn av oppgavens begrensede størrelse og omfang har jeg valgt å kun fokusere på kunstfaglige aktiviteter som gjennomføres i barnehagen, enten på barnas initiativ eller planlagt av de ansatte. Jeg har ikke sett på hvordan barnehagen legger til rette for at barna møter kunst i hverdagen.

Presentasjon av oppgaven

Denne oppgaven består av fem kapitler. Innledningsvis har jeg gjort rede for bakgrunnen for prosjektet og problemstillingen min. I teorikapitlet vil jeg presentere relevant teori. Dette er først og fremst teori som omhandler kunstfagene, hvordan man bør jobbe med dem i barnehagen og estetikk og estetiske læreprosesser. I metodekapitlet vil jeg gjøre rede for metodiske valg jeg har tatt for å best mulig kunne svare på problemstillingen. Her diskuterer jeg også vitenskapelige kvalitetskrav og etiske hensyn. I funn- og drøftingskapitlet vil jeg presentere funnene mine og drøfte dem opp mot teorien, og avslutningsvis vil jeg oppsummere oppgaven og forsøke å gi et svar på problemstillingen.

¹ Heretter omtalt som Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017)

Teori

I denne delen av oppgaven skal jeg gjøre rede for mitt teoretiske grunnlag. For å kunne svare på problemstillingen ble det relevant for meg å sette meg inn i hvorfor vi skal holde på med kunstfag i barnehagen. Jeg ønsket å finne ut av hva det er med kunstfagene som gjør at de oppleves som meningsfulle, og hvilke læringspotensiale som ligger i dem. Jeg vil også forsøke å gjøre godt rede for begrepet *estetiske læreprosesser*, da dette er et sentralt begrep i problemstillingen min.

Siden denne oppgaven handler om estetiske læreprosesser, blir det relevant å si noe om hvordan man forstår barns læring i barnehagen. Ifølge Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) skal barnehagen fremme læring og gi barna et stimulerende miljø som støtter opp om deres lyst til å leke, utforske, lære og mestre. Nysgjerrighet, kreativitet og vitebegjær skal anerkjennes av de som jobber der, og man skal bidra til å stimulere dette for å legge til rette for læreprosesser. Det understrekes at barna lærer ved hjelp av kroppen og sansene (s. 22). Margareta Öhman (2012) skriver at barn skaper mening gjennom å leke, og at mening igjen bidrar til kunnskap. Lek og læring er derfor to sider av samme sak (s. 183), og ifølge Barbro Djupvik, Marit Holm Hopperstad og Lise Hovik (2022) finner vi alle kunstfagene og kunstfagenes virkemidler i barns lek (s. 12).

Hva er kunstfag?

Hvorfor og hvordan skal vi jobbe med kunstfag i barnehagen? Barnehagens innhold styres av Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017), og der er Kunst, kultur og kreativitet et av syv fagområder som barnehagen skal jobbe med. Vi har med andre ord ikke noe valg. Gjennom arbeidet med dette fagområdet skal barn få opplevelser med kunst og kultur i barnehagen. Dette innebærer både å bli eksponert for kunst og kultur, og å skape kunst selv. Personalets rolle blir å legge til rette for og støtte barna i deres skapende prosesser, og å bidra til at barna får mulighet til å utforske, fordype seg i og videreutvikle egne kreative evner. Rammeplanen nevner spesifikt uttrykksformene billedkunst og kunsthåndverk, musikk, dans, drama, språk, litteratur, film, arkitektur og design (s. 50-51).

I kunstfagdidaktikken snakkes det ofte om kunstfagenes egen- og nytteverdi, særlig når det er snakk om kunstfagenes stilling og verdi i skolen. Kort forklart handler dette om at kunstfagene har en verdi i seg selv, samtidig som å jobbe med kunstfagene kan bidra til at man opparbeider seg kompetanse innenfor andre fag. Kunstfagenes nytteverdi fremheves for eksempel i UNESCO-rapporten *The Wow factor* (Bamford, 2006) hvor det står at god

kunstfaglig undervisning vil gi bidra til at man bli bedre i andre teoretiske fag (s. 104, 107). Denne rapporten tar først og fremst for seg skolen, men Anne Bamford gjorde også en kartlegging av kunstfagenes stilling i Norge i 2011 og der skriver hun om barnehagen. Bamford slår fast at barnehagen bruker mer tid på kunst- og kulturaktiviteter enn skolen gjør, og at det jobbes mer tverrfaglig. Det understrekes også at personalets kompetanse er sentral, og at det er en generell frykt for at denne kompetansen blir dårligere (Bamford, 2011, s. 9). Dette nevnes også av Aud Berggraf Sæbø (2017) som skriver om at omfanget av kunstfagene i barnehagelærerutdanningen har blitt sterkt redusert siden de ble samlet i fagområdet Kunst, kultur og kreativitet (s. 23).

I 2019 publiserte Kunnskapsdepartementet en strategi for å øke praktisk og estetisk innhold i barnehagen, skolen og lærerutdanningen, kalt *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*. Denne legger frem flere ting som læring gjennom kunstfaglige arbeidsmetoder kan føre til. Å oppleve og jobbe med kunst og kultur bidrar til økt forståelse av seg selv og samfunnet man lever i, og arbeidsformene man bruker i kunstfagene kan utvikle barns sosiale kompetanse, undring, nysgjerrighet og kritisk tenkning, i tillegg til at utviklingen av kreativitet vil gi økt kompetanse i skapende og innovative ferdigheter. Det at kunstfaglige arbeidsmetoder er varierte kan bidra til at man kan oppleve mestring uavhengig av sosial eller kulturell bakgrunn og uavhengig av språkkompetanse, og dette kan igjen bidra til å fremme psykisk og fysisk helse. Kunstfag kan også bidra til å utvikle språk og språkforståelse. For barnehagen nevnes det spesielt at kunstfaglig innhold er viktig fordi det er så mange ulike arbeidsformer innenfor kunstfagene, og ved å kunne tilby barna et stort utvalg av arbeidsformer er det større sjans for at alle barna opplever mestring. Kunstfaglige aktiviteter bidrar også til livsglede og følelse av egenverd. Strategien understreker også at lek er en god tilnærming til kunstfaglig læring og at lek er barnas grunnleggende læringsform i barnehagen (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 5-7). Strategien bruker konsekvent praktiske og estetiske fag fremfor kunstfag, men jeg mener denne formuleringen ikke er god fordi den implisitt sier at andre fag ikke er praktiske eller estetiske, noe jeg ikke mener er tilfelle. Jeg bruker derfor begrepet kunstfag.

Ifølge strategien skal barnehagelærere tilegne seg en grunnleggende kunstfaglig kompetanse gjennom barnehagelærerutdanningen, i tillegg til at det finnes muligheter for barnehager å videre- og etterutdanne ansatte i kunstfagene. Det er imidlertid opp til hver enkelt barnehage og barnehageeier å prioritere det (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 16).

Strategien består av flere mål, hvor to av dem involverer barnehagen. Det første målet er å styrke det praktiske og estetiske innholdet i barnehagen og i skolen, mens det andre handler

om å styrke den praktiske og estetiske kompetansen og profesjonsfellesskapet i barnehagen og skolen. Praksisen i norske barnehager varierer veldig, og det understrekes at det først og fremst handler om de ansattes interesse og kompetanse. Dette gjelder både kvaliteten på den kunstfaglige praksisen i barnehagen og i hvor stor grad de benytter seg av kunstneriske og kulturelle tilbud. For å videreutvikle den kunstfaglige kompetansen i barnehagen står det at dette må tilrettelegges i større grad enn det gjøres og at man må sikre at det finnes faglige samarbeidsarenaer som man kan få tilgang til. Av barnehagene forventer regjeringen både at man forholder seg til det som står i Rammeplanen, og jobber aktivt med fagområdet kunst kultur og kreativitet, og at barnehageeiere vurderer hvordan de kan rekruttere flere ansatte med kunstfaglig kompetanse (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 24, 30, 38).

Men hva er så kunstfagenes egenverdi? Estetiske opplevelser kan gi sterke inntrykk som blir værende hos deg hele livet. Det gir deg noe som kan være vanskelig å forklare, og som man kanskje heller ikke har noe språk for å forklare. Alice Kjær (2018) skriver at man gjennom en estetisk meningsfull opplevelse lærer både noe om seg selv og hvordan man forstår verden, og at kunstfagene bidrar til en erkjennelsesprosess (s. 21-22). Både Kjær (2018) og Sæbø (2017) skriver om at små barn uttrykker seg og kommuniserer på en kroppslig og sanselig måte, gjennom lek og estetisk samhandling. Små barn har altså en naturlig kunstfaglig tilnærming til sin utforskning av verden.

Ifølge Aristoteles er trangen til å etterligne medfødt hos mennesket, og dette er utgangspunktet for den dramatiske leken. Gjennom leken bearbeider barn inntrykk og opplevelser og utforsker dem videre. Sentrale dramatiske elementer og dramatiske virkemidler er også grunnpilarer i barnets fantasi- og rollelek (Sæbø, 2011, s. 23-24). Etterligning er også sentralt innenfor forming og kunst- og håndverk. Mari-Ann Letnes skriver om *modellæring*, altså å lære av å se på andre. Dette baserer seg på et sosiokulturelt læringssyn, som er sentralt i barnehagen og en mester/lærling-tradisjon som står sterkt i både kunst- og håndverk og i musikk. Det vil si at man lærer i samhandling med andre, og ved å lære i et handlingsfellesskap, og å gjøre ting sammen med andre som har mer kompetanse enn deg selv vil det bidra til økt forståelse (2018, s. 73-75). Jan-Roar Bjørkvold omtaler lyd, bevegelse og rytme for «alle menneskers musiske grunnelementer», og at musikken og det musiske er noe som følger oss gjennom hele livet (1994, s. 17). Drama, musikk, dans og kunst- og håndverk er med andre ord medfødt og naturlig for mennesket, og inneholder arbeidsmetoder som er sentrale for læring.

Noe som skiller kunstfagene fra andre fag, er at målet ikke er å komme fram til riktig svar. I kunstnerisk utfoldelse, som i lek, er prosessen ofte målet (Djupvik, Hopperstad og Hovik, 2020, s. 13). Derfor er det kanskje også så naturlig for små barn?

Hvordan jobbe med kunstfagene i barnehagen?

Å jobbe godt med kunstfagene i barnehagen krever at de ansatte har et estetisk blikk. Det vil si at man har en åpen innstilling og en interesse for å forstå hvordan barn opplever seg selv og omgivelsene sine. Denne åpne innstillingen er viktig å ha med seg inn i planleggingen og gjennomføring av kunstfaglige aktiviteter. Det kan være nødvendig å ha en intensjon og ramme for aktiviteter, men hvis denne er for trang vil man ikke kunne plukke opp hva som faktisk fascinerer barna med aktiviteten. Kjær (2018) kaller dette for *dobbelt oppmerksomhet*.

Det er også viktig å forstå hvorfor barn gjør kunstfaglige aktiviteter. Jørgen Moe (2018) skriver om ulike forståelser av kreativitet, og at barns kreativitet er intuitiv, mens voksnes kreativitet oftere er analytisk. Intuitiv kreativitet vil si at den oppstår spontant, uten bevisste tanker, mens analytisk kreativitet krever planlegging og er i relasjon til et abstrakt eller konkret objekt (s. 136). Barn er spontane i sine kunstfaglige aktiviteter, og har ikke noe behov for å være problemløsende eller nyskapende. Moe skriver videre at det er barnas skapende aktiviteter vi skal være opptatt av, og ikke produktene de lager. Dette bekrefter også Djupvik, Hopperstad og Hovik (2022) som skriver at kunstpedagogisk arbeid i barnehagen handler om skapende og samskapende prosesser i hverdagen, ikke om produkter og resultater (s. 10).

Psykologen Mihaly Csikszentmihalyis begrep *flow* er også relevant når man snakker om lek og kunstfaglige aktiviteter. Flow, eller flyt, er en sinnstilstand hvor man glemmer alt rundt seg og bare eksisterer i aktiviteten man gjør uten noen plan om hvor man skal. For eksempel i barns lek når leken bare går av seg selv uten å stoppe opp (Csikszentmihalyi, 2014). Og det er nettopp denne sinnstilstanden man kan oppleve gjennom lek og engasjerende kunstfaglige aktiviteter.

Det er flere teoretikere som understreker betydningen av personalets kompetanse for å kunne jobbe godt med kunstfagene. Ifølge Tona Gulpinar og Leif Hernes må man ha kompetanse på å legge til rette for estetiske møter for å skape estetisk læring (2016, s. 158). Mens Sæbø skriver at personalet i barnehagen må ha en grunnleggende kompetanse i alle kunstfagene, både metodisk og faglig for å kunne ivareta Rammeplanenes målsetninger for fagområdet. Hvis personalets ikke har god nok kompetanse risikerer man at kunstfagene reduseres til «reproduserende hobbyvirksomhet» (2017, s. 27-29).

Gulpinar og Hernes (2016) skriver om ulike typer pedagoger og hvordan deres grad av kunstfaglig kompetanse gir dem fire ulike tilnæringsmåter til barns estetiske prosesser. De beskriver pedagogen, pedagogkunsteren, kunsterpedagogen og kunstneren, som i økende grad har kunstpedagogisk kompetanse og erfaring som kunstner selv. Pedagogen er den generelle barnehagelæreren i barnehagen, som bruker sin kompetanse til å lage opplegg og planer for å nå ulike mål som er nedfelt i rammeplanen. Pedagogkunsteren er barnehagelæreren som bruker sin kunnskap om kunst og estetiske læreprosesser i denne jobben. Kunsterpedagogen er pedagogen som benytter sine kunnskaper og egne erfaring med kunstnerisk praksis. Og kunstneren er en pedagog som har lang erfaring med kunstnerisk praksis og som gjerne er utøvende kunster selv. I denne oppgaven er pedagogkunsteren det mest relevante.

Kunsterpedagogen og kunstneren kan også barna møte i barnehagen, men det er nok ikke den kompetansen barnehagelærere nødvendigvis har. Gulpinar og Hernes definerer pedagogkunsteren som den pedagogen som har gode kunnskaper om estetiske læreprosesser, og som bruker sin teoretiske kompetanse om kunst i arbeidet i barnehagen. Man har ikke nødvendigvis personlig erfaring med kunst, sånn som kunsterpedagogen og kunstneren har. For å skape gode estetiske læreprosesser må pedagogen ha en bevissthet rundt hvordan man utvikler barns estetiske evner. Man må ha en tanke om hva barna skal utvikle og kunne snakke med barna om prosessen sånn at de blir bevisst de erfaringene de har fått (s. 154-155).

Birgitte Stien Nordbø (2022) skriver om estetiske læreprosesser i dramatisk lek, de ansattes rolle og hvordan man kan skape gode vilkår for leken. Ifølge henne må de ansatte ha evnen til å forstå hva barna trenger av dem i leken sin, og at de må være tett på. I noen tilfeller trenger barna at de ansatte bidrar inn i leken, hjelper dem å løse problemer og konflikter som får leken videre, mens i andre tilfeller trenger de bare at de ansatte verner om leken ved å hindre forstyrrelser og ved å gi dem tid og rom (s. 54).

Estetikk og estetiske læreprosesser

Sæbø (2017) skriver om tre ulike tradisjoner for kunst, *den mimetiske håndverkstradisjonen*, *den ekspressive uttrykkstradisjonen* og *den transformative erfaringstradisjonen*, og at det er den siste som må eksistere i barnehagen for at vi kan oppnå estetiske læreprosesser. *Den mimetiske håndverkstradisjonen* stammer fra en tanke om at kunst er forbundet med håndverk, produkter og reproduksjon. Mimetisk betyr å herme. Dette gjøres mye i barnehagen når barna for eksempel skal lage en konkret ting som de ansatte har bestemt på forhånd. Det positive med denne tradisjonen er at barna får mulighet til å utvikle kompetanse i nye

teknikker og bruke nye materialer enn de ville tatt initiativ til selv, men man kan miste fokuset på barnas skapende prosess, og at barnas personlige uttrykk ikke blir vektlagt. *Den ekspressive uttrykktradisjonen* stammer fra Rousseaus tanker om at barnet fra naturens side er kreativt og skapende, og at det helst skal få uttrykke seg uten påvirkning. I Barnehagen ser vi denne tradisjonen i barns spontane kunstfaglige aktiviteter. Men Sæbø understreker at små barn også trenger inspirasjon gjennom nye inntrykk og opplevelser, og å bli introdusert for nye materialer og teknikker for å kunne utvikle gleden til å kommunisere gjennom kunstuttrykk. *Den transformative erfaringstradisjonen* kommer fra Schillers tanker om at mennesket skaper sammenheng mellom det subjektive og det objektive gjennom lek og estetisk praksis. Sæbø skriver at det er «i denne skapende erkjennelsesprosessen er følelsene og fornuften gjensidig avhengige av hverandre for å skape en helhetlig forståelse, og det er dette kreativt lekende samspillet mellom følelse og fornuft som transformeres til forståelse» (2017, s. 36). Dewey videreutviklet Schillers tanker og skrev om at kunnskapen og forståelsen oppstår i samspillet mellom barnet og kunsten, enten det var snakk om barns møter med kunst eller barns egne kunstneriske utfoldelse. Det er her vi finner den estetiske læreprosessen (Sæbø, 2017, s. 32-36).

Ifølge Sæbø ser vi i dag en fornyet interesse for kunstpedagogikken og en bevisstgjøring om hvordan møte med og det å uttrykke seg gjennom kunst kan bidra til læring. Det har vært snakket om i kunstfagmiljøer lenge, men har de siste årene blitt løftet fram i større grad. Regjeringen har som nevnt tidligere i dette kapitlet for eksempel en strategi fra 2019 *Skaperglede, engasjement og utforskertrang*, hvor de skriver at alle grunnskolelærerstudenter skal få opplæring i estetiske læreprosesser (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 32). Det er også en forskergruppe på Universitetet i Sørøst-Norge som jobber med å utvikle teoretisk, praktisk og profesjonsrettet kunnskap om estetiske læreprosesser i et tverrfaglig perspektiv (Universitetet i Sørøst-Norge).

For å oppnå gode estetiske læreprosesser i barnehagen er man avhengig av personalets medvirkning, at de har en engasjert, kunstfaglig og kommunikativ innstilling til barnas kunsterfaringer (Sæbø, 2017, s. 37).

Det er to måter å forstå begrepet estetikk. Estetikk er både læren om den kunnskapen som kommer til oss gjennom sansene (fra gresk aiestetike) og læren om det skjønne og hva som skjer når man opplever kunst, dette stammer fra estetisk filosofi som ble en egen vitenskap på 1700-tallet (Sæbø, 2011, s. 400). Begrepet er altså knyttet til det å erkjenne og forstå gjennom sanse- og følelserfaringer. Det sanselige, det følelsemessige og det kroppslige integreres

med det kognitive. For at barn skal oppnå gode estetiske læreprosesser må man ta utgangspunkt i barnets tidligere erfaringer, og la dem skape nye erfaringer gjennom kunstfaglig praksis. Ifølge Gadamer bygger all ny forståelse på tidligere forståelse.

For å skape gode estetiske læreprosesser i barnehagen understreker Sæbø at man må la barna ha valgmuligheter. For å være kreativ må man ha mulighet til å ta egne valg. Graden av valgmuligheter må tilrettelegges ut ifra barnas alder og kompetanse, men Sæbø understreker at det må være minst to valg, for da er ikke resultatet av den kunstfaglige aktiviteten bestemt på forhånd og man kan reflektere med barna om hvorfor de tok de valgene de tok og hvorfor resultatet ble som det ble (2017, s 38-40).

For å oppsummere begrepet *estetiske læreprosesser* handler det om at sansene og emosjonelle og kroppslige erfaringer integreres med det kognitive, våre forestillinger, fantasi og tanker i en kunstfaglig erfaringsprosess (Sæbø, 2017, s. 40). Estetiske læreprosesser vil si at man lærer gjennom estetiske opplevelser, at man får en kroppslig erfaring med materialet. Djupvik, Hopperstad og Hovik (2020) skriver at det å la barn få sanselige erfaringer med det som skal læres vil gi dem en estetisk læreprosess. Det handler også om å få utfolde seg ved hjelp av kunstfagenes former og virkemidler og å gi barna kompetanse i å uttrykke seg gjennom mange ulike estetiske språk – som igjen bidrar til et godt utgangspunkt for læring (s. 11).

Metode

I denne delen skal jeg gjøre rede for metoden jeg har brukt og de metodiske valgene jeg har tatt. Jeg vil kort gjøre rede for kvalitativ metode og deltagende observasjon. Deretter vil jeg gjøre rede for hvordan jeg gjennomførte datainnsamlingen min og hvordan jeg analyserte datamaterialet. Til slutt vil jeg se på ulike vitenskapelige kvalitetskrav og etiske refleksjoner som er relevant for at datainnsamlingen min skal være god og ansees som gyldig.

Kvalitativ metode

I forskning skiller vi mellom kvalitativ og kvantitativ metode. Kort forklart kan man si at kvalitativ metode brukes hvis man skal få innsikt i hva mange mennesker mener for å kunne generalisere, mens kvantitative metoder er ute etter å se på hva konkrete mennesker gjør og mener. Jeg kan med andre ord ikke vite at de dataene jeg samler er gjeldende for alle småbarnsavdelinger i Norge, men jeg kan si noe om hva akkurat disse barna gjør. Målet er å beskrive det miljøet man observerer (Repstad, 2007).

Deltagende observasjon

Ifølge Katrine Fangen (2010) er deltagende observasjon en kvalitativ metode som gir en mulighet til å se på menneskers samhandling uten at de blir påvirket av forskeren i like stor grad som et intervju vil gjøre (s. 9). Metoden går ut på at man følger en utvalgt gruppe mennesker over en periode mens du selv er deltagende i det de gjør. Dette skiller seg fra ikke-deltagende observasjon hvor man i større grad observerer fra sidelinjen. Det skilles også mellom åpen og skjult observasjon, hvor åpen observasjon vil si at de som observeres er klar over at de observeres mens skjult vil si at de ikke er klar over det. I mitt prosjekt har jeg observert barn på 1-3 år. Det vil si at de ikke nødvendigvis forstår hva det innebærer å bli observert og i den forstand kan man si at jeg holder på med en form for skjult observasjon, selv om jeg ikke bevisst holder den informasjonen skjult. Da jeg satt på gulvet i barnehagen og observerte fikk jeg spørsmål fra barna om hva jeg drev med, og svaret mitt var alltid at jeg så på hva de gjorde. Men barn på 1-3 år forstår jo likevel ikke hva det innebærer å bli observert i forskningsøyemed.

Barnehagen har en lang tradisjon for observasjon. I barnehagelærerutdanningen skal man utvikle evnen til å bli observerende (Frønes, 2019). Dette skal man blant annet gjøre for å kunne planlegge aktiviteter basert på hva barna er opptatt av. Gjennom observasjon vil man få en større forståelse for barnas liv i barnehagen. Frønes skriver også at observasjon skal bli en så naturlig del av barnehagelærerens yrkespraksis at det sitter i ryggmargen, og at

observasjonene man innhenter skal brukes for å gjøre barnehagehverdagen best mulig for barna. Frønes skriver at observasjon i barnehagen består av tre deler, å innhente informasjon ved hjelp av sansene, skrive dette ned og deretter å reflektere rundt det (s. 11-13).

Begrunnelse for valg

Jeg valgte å benytte meg av deltagende observasjon fordi jeg anså dette som en god måte å få svar på problemstillingen min. Valget er basert på flere grunner. For det første har jeg som sagt har jeg en forståelse av at barn er kunstfaglige vesen som oppsøker kunstfaglige aktiviteter på eget initiativ. De uttrykker seg gjennom tegning, sang, rytme, dans, dramatisk lek uten at det nødvendigvis har et performativt mål eller en tanke om at det skal bli et produkt som skal vises til noen. De gjør det fordi det er gøy. Ved å observere kunne jeg få konkrete bevis på at dette i hvert fall var tilfelle i den gruppa jeg observerte.

For det andre ønsket jeg å få datamateriale på når og hvordan barn tar initiativ til kunstfaglige aktiviteter og hvordan de blir møtt når de gjør det. Hvor stort kunstfaglig handlingsrom har egentlig små barn i sin egen hverdag?

Den siste grunnen til at jeg valgte observasjon var for å se på hvordan planlagte kunstfaglige aktiviteter ble gjennomført og hvordan det ble lagt til rette for de læringsprosessene som kunstfagene kan bidra til. Kunst, kultur og kreativitet er et fagområde som rammeplanen sier at vi skal jobbe med i barnehagen, og da tenker jeg at det er viktig at det blir gjort på en god måte. Hvis dette hadde vært en større oppgave ser jeg for meg at det kunne vært nyttig å supplere observasjonene med intervju av de ansatte som gjennomførte aktivitetene for å høre hva de tenkte om gjennomføringen. Jeg har hatt uformelle samtaler om dette i forbindelse med observasjonsarbeidet, men det er ikke en del av datamaterialet mitt i denne oppgaven.

Planlegging og gjennomføring av datainnsamling

Jeg valgte å gjennomføre observasjonen på min egen arbeidsplass. Jeg jobber på en småbarnsavdeling med 16 barn i alderen 1-3 år. 5 av barna er født i 2020 og 11 i 2021.

Det første jeg gjorde var å innhente samtykke fra foreldrene til barna. Jeg spurte om samtykke fra alle og fikk 10 stykker tilbake. Jeg gjør nærmere rede for dette under delen om etiske refleksjoner i slutten av dette kapitlet.

Jeg observerte på avdelingen i en periode på fire uker fra midten av februar til midten av mars. Jeg hadde ikke satt noen sluttdato for observasjonene på forhånd, men avsluttet når jeg følte at datamaterialet var stort nok. I observasjonsperioden hadde jeg alltid notatboken min

tilgjengelig sånn at jeg kunne notere med en gang jeg så noe som var relevant. Jeg observerte både planlagte og spontane kunstfaglige aktiviteter, som både var initiert av personalet og barna selv og som hadde ulik grad av voksenoppfølging, fra ingenting til stor grad.

Utfordringen med å observere samtidig som jeg selv var på jobb var at det ikke nødvendigvis alltid passet at jeg gikk for å notere, da jeg i tillegg hadde andre oppgaver jeg måtte gjennomføre, men jeg opplevde ikke dette som noe stort problem. Som tidligere nevnt er observasjon en mye brukt metode i barnehagen, så dette er noe vi er vant til og noe jeg har gjort tidligere i jobbsammenheng.

Observasjon er som nevnt en etablert metode i barnehagelæreryrket og noe jeg har øvd meg mye på i løpet av tidligere jobberfaringer og studiepraksis. Derfor følte det naturlig for meg å skrive ned stikkord om hvordan jeg forsto observasjonen med en gang jeg hadde gjennomført den. Så fort jeg hadde mulighet satt jeg med ned for å renskrive notatene mine. I løpet av renskrivningen noterte jeg med også ting ved observasjonene som jeg fant interessante og som jeg anså som relevante for problemstillingen. Jeg begynte altså på analysen allerede i renskrivningen. Problemstillingen tar jo for seg hvordan vi som jobber i barnehagen skal legge til rette for barns estetiske læreprosesser, derfor ble det naturlig å se på hvordan barnas naturlige kunstfaglige aktiviteter utartet seg, og hva som bidro til å heve dem og hva som bidro til å begrense dem. Det samme gjaldt planlagte kunstfaglige aktiviteter – hva fikk barna ut av disse? Virket de interessert i det som skulle gjennomføres? La de planlagte aktivitetene rette for estetiske læreprosesser? Disse spørsmålene vil jeg se nærmere på i kapitlet om funn og drøfting.

Analyse

Det å analysere datamateriale er en kontinuerlig prosess som man jobber med gjennom hele forskningsprosessen, men det er viktig i skille mellom den analysen som skjer underveis i datainnsamlingen og den man gjør i etterkant av datainnsamlingen (Bergsland & Jæger, 2022, s. 45). Som nevnt ovenfor begynte jeg analysearbeidet allerede da jeg renskrev feltnotatene mine. Jeg noterte meg tanker og spørsmål som jeg fikk rundt observasjonene, og hva slags læring jeg opplevde at barna fikk i aktivitetene. Analysearbeid går i stor grad ut på å redusere datamengden man har, så da alle observasjonene var renskrevet begynte jeg arbeidet med å velge ut de som jeg opplevde at var mest relevante for problemstillingen. Jeg ønsket både å få svar på hva som kan bidra til gode estetiske læreprosesser i barnas naturlige kunstfaglige aktiviteter og i planlagte kunstfaglige aktiviteter i barnehagen, så det ble naturlig å velge ut noen observasjoner av begge deler. De observasjonene jeg valgte bort var de hvor jeg ikke

umiddelbart så at noe hindret eller potensielt kunne hindre barnas estetiske læreprosesser. Datamaterialet skal jo bidra til å kunne svare på problemstillingen, så jeg så ikke at de observasjonene jeg valgte bort var relevante for å kunne svare på denne. Jeg satt til slutt igjen med seks observasjoner, tre om barns spontane kunstfaglige aktiviteter og tre om planlagte kunstfaglige aktiviteter. Disse vil jeg presentere i kapitlet om funn og drøfting.

Reliabilitet og validitet

Forskning må være av en viss kvalitet for å ansees som gyldig, og derfor er det viktig å ta stilling til noen kvalitetsvurderinger. I kvalitativ metode ser man på forskningens reliabilitet og validitet.

Repstad (2007) definerer reliabilitet som hvor pålitelige forskningsresultatene er, og for å kunne måle dette er det viktig at man redegjør godt for metodiske valg og vurderinger, og gjør presentasjonen av gjennomføringen og forskningsresultatene mest mulig gjennomskiktig (s. 134-135). I denne oppgaven har jeg forsøkt å være transparent både i forhold til min egen forforståelse om temaet og om gjennomføringen av forskningen.

Validitet handler om troverdighet og overførbarhet, og om man faktisk har målt det man forsøker å måle. I dette ligger det å velge den metoden som er best egnet til å svare på problemstillingen. Det er vanskelig å kunne generalisere på bakgrunn av datamaterialet man får ved kvalitativ forskning, men ved å gi gode beskrivelser av det man har undersøkt kan man løfte fram ulik praksis og gi andre mulighet til å bygge videre på temaet (Bergsland & Jæger, 2022, s. 44). Min oppgave vil forhåpentligvis bidra til å løfte min og mine kollegaers praksis når vi jobber med kunstfaglige aktiviteter i framtiden.

Etiske refleksjoner

Informert samtykke

Informert samtykke vil si at de som observeres har innsikt i prosjektets formål og fordeler og ulemper med å delta (Fangen, 2010, s. 191). Da jeg skulle observere barn var jeg nødt til å innhente dette fra barnas foresatte. Jeg skrev og delte ut et informasjon- og samtykkeskjema (se vedlegg 1) og oppfordret foreldrene til å komme til meg om de hadde spørsmål.

Samtykkeskjemaet ble sendt ut til foreldrene sammen med ukeplanen, i tillegg til at jeg printet ut et til hvert barn og hengte det opp i barnets skap der vi pleier å dele ut informasjon. Jeg var også tydelig på at de når som helt kunne trekke samtykke uten å oppgi noen grunn. Et annet viktig aspekt var at jeg understreket at all informasjon var konfidensiell, at barnehage, avdeling og barna ville anonymiseres og at det ikke ville bli brukt lyd- eller videoopptak. Da

jeg kjenner barna fra før var det enkelt for meg å kode barnas navn uten å måtte oppbevare informasjon om deres egentlige navn/personalia. Jeg hadde med andre ord ikke nedskrevet noen personopplysninger som kunne knyttes direkte til det barnet det gjaldt.

Jeg opplevde heller ikke noe problem med å få samtykke, men fikk tilbake samtykkeskjema fra over halvparten. Det var noen foreldre som ikke ga meg skjemaet tilbake, men jeg tror at for de fleste handler dette om at de rett og slett glemte det eller ikke fikk det med seg. Jeg opplevde i hvert fall ingen direkte skepsis eller negative tilbakemeldinger, og fikk et inntrykk av at de foreldrene som ga samtykke opplevde prosjektet som positivt og som nyttig for avdelingen og barnehagefeltet.

Forskning på hjemmebane

Repstad (2009) skriver om at forskning på egen arbeidsplass fører med seg noen særegne problemer. Man er for eksempel mer tilbøyelig til å fokusere på det som er bra i større grad og drive mer med selvsensur for ikke å gjøre seg uvenn med de man allerede har en relasjon til. Man risikerer også å miste den akademiske distansen. I sosialantropologien kaller man dette «to go native» (s. 38-39). Basert på relasjonen jeg har til mine kollegaer anså jeg det ikke som noen utfordring å forske på egen arbeidsplass på forhånd. Jeg skulle også i størst grad observere barna og ikke mine kollegaer. Alle de ansatte på avdelingen hadde samtykket til at jeg observerte og var innforstått med hva jeg så på, og jeg diskuterte også observasjonene mine med flere av dem underveis, selv om dette var uformelt. Målet med forskningsprosjektet er jo å gjøre alle mer bevisst på kunstfaglig praksis og hvordan denne kan gjøres best mulig, så jeg vil påstå at det var i alles interesse om jeg skulle avdekke noe som kunne gjøres bedre. Jeg opplevde at mine kollegaer var enige i dette. Barnehagen skal også være en lærende organisasjon, så dette er jo egentlig en metode vi er vant til at blir brukt for at vi skal videreutvikle vår pedagogiske praksis. Repstad skriver videre at problemene med å forske på hjemmebane ikke skal forstås som et argument for ikke å gjøre det, men at det er noe som er viktig å ha med seg i prosessen (2009, s. 39). En fordel med å forske på egen avdeling er jo også at jeg allerede har en god relasjon både med barn, ansatte og foresatte. Derfor fikk jeg lett tilgang til feltet og opplevde ikke at barna ble usikre av at jeg var der, noe som kunne ha vært tilfellet om jeg skulle observert på en ukjent barnehage. Om jeg ikke hadde hatt en relasjon fra før ville det tatt mye lenger tid å få innpass og tillitt.

Funn og drøfting

Basert på analysen har jeg valgt å presentere seks observasjoner fra datamaterialet mitt, og deretter drøfte dem basert på relevant teori. Jeg har valgt å sortere observasjonene etter om de viser barns spontane kunstfaglige aktiviteter eller om det er voksenstyrte planlagte aktiviteter. Deretter drøfter jeg hva som skal til for at disse forskjellige typer aktiviteter kan bidra til gode estetiske læreprosesser. Alle observasjonene som viser barns spontane kunstfaglige uttrykk, er med på å bekrefte min forforståelse om at barn er kunstfaglige og finner stor glede i å uttrykke seg gjennom kunstfaglige aktiviteter.

Barns spontane kunstfaglige aktiviteter

Observasjon 1

To gutter på snart 3 år har fått på seg brannmannkostyme. Dette kostymet er ganske nytt på avdelingen. De løper frem og tilbake, fra rom til rom og slukker brann mens de roper «det brenner» «vi må slukke». Innimellom er de innom en stor lekebil som fungerer som brannbil. Det er mange andre barn på avdelingen, de fleste er yngre og dårligere motorisk. Brannmennene må navigere avdelingen, svinge unna klumsete ettåringer, stoppe opp for å gå rundt dem. Etter en stund blir flere barn med på leken, men det ser ikke ut som om de forstår at det innebærer mer enn å løpe fram og tilbake. Det er nå 5 barn som løper fram og tilbake og den store gruppen gjør det vanskelig for de originale brannmennene å få slukket brannen der de vil. De søker tilflukt i brannbilen og venter til de andre har løpt videre. Leken blir avsluttet da guttene får beskjed om at de skal gå ut.

Observasjon 2

Vi spiser lunsj. A og J sitter ved siden av hverandre. J ser på A og begynner å tromme på bordet med to fingre. Dette er en bevegelse vi gjør til sangen vi synger før vi skal spise. A smiler og trommer hun også. J klapper med hendene over hodet mens han ser på A. Hun hermer. Fredagen før var begge to med på felles kor med hele barnehagen og der sang vi Fader Jakob på flere språk, men med faste bevegelser på hver strofe, og det er disse bevegelsene A og J gjør nå. Etter å ha klappet litt over hodet fortsetter de med å klappe seg på brystet og deretter å klappe i hendene. De veksler mellom å ta initiativ til en bevegelse og å herme. Gjennom hele sekvensen ser de på hverandre, smiler og ler.

Observasjon 3

J trommer på panelovnen. Han smiler bredt når han hører lyden som lages. Han prøver å tromme litt forskjellige steder på ovnen. Han ser på meg og trommer litt til. Deretter går han videre – han synger for seg selv.

Drøfting

Det første som slo meg i analysearbeidet med disse tre observasjonene var at dette er kunstfaglige aktiviteter som kan oppleves som forstyrrende bråk og uro for de rundt. Det at barn løper fram og tilbake på et lite område, klapping og synging ved matbordet og høy tromming på møblene er ting som fort kan stoppes, og dermed mister barna muligheten til å oppnå gode estetiske læreprosesser og i verste fall anse sine egne kunstfaglige uttrykk som uønsket. Hvordan kan vi som jobber i barnehagen ta vare på barns spontane kunstfaglige aktiviteter samtidig som vi tar hensyn til de andre barna på avdelingen? Og hvilke blikk kreves av oss som jobber i barnehagen for at vi skal klare å skille mellom bråk og uro, og kunstfaglige aktiviteter som gir barna glede og gode estetiske læreprosesser?

Avansert rollelek trenger tid og rom, og at man får holde på uforstyrret. Leken til barna i observasjon 1 var voldsom, men de hadde et mål og en mening og var absolutt i en flyt-sone hvor leken gikk av seg selv og hvor alle barna bidro til å drive leken fremover. Gjennom leken utforsket de en felles forståelse av det å være brannmann og hva det innebærer. De øvde seg på å ta og få ansvar og oppgaver og å bygge videre på den andres innspill. Det som førte til brudd i leken var utenforliggende ting, som at de måtte navigere rundt de andre barna og at disse hang seg på uten å forstå hva leken handlet om. De løste problemet på et vis selv med å søke tilflukt i brannbilen til de andre barna mistet interessen, men det hadde muligens vært enda bedre om de hadde fått hjelp. Her kan man trekke linjer til det Nordbø (2022) skriver om de ansattes rolle i barns dramatiske lek.

Et annet perspektiv på observasjon 1 er at leken opplevdes forstyrrende for de andre barna på avdelingen, særlig de som ikke ble med på leken. For små låringar som akkurat har lært seg å gå kan det være voldsomt at store 2-3-åringar løper forbi. Igjen tenker jeg at løsningen blir at de ansatte i barnehagen legger til rette tid og rom for denne leken, sånn at de får holde på uforstyrret og at de ikke forstyrrer andre. I observasjonen av rolleleken kunne man for eksempel satt brannbilen inn i et annet rom, sånn at leken foregikk på et sted hvor ikke de andre barna ble forstyrret av den.

Observasjon 2 og 3 handler om små barns naturlige musikalske utfoldelse. I observasjon 2 ser jeg hvordan A og J sammen skaper mening av opplevelsene de har fått ved å være med på kor og i observasjon 3 ser jeg hvordan J utforsker noen av musikkens grunnelementer (rytme og klang) gjennom kroppen og sansene. Observasjonen viser at barn har lyst og evne til å skape musikk uoppfordret, både rytme og sang. Dette er med på å bekrefte min forforståelse om at musiske aktiviteter faller naturlig for små barn, og at aktiviteten ikke trenger å være performativt, men har egenverdi for den som gjør det.

Det at jeg hadde fokus på å observere barns spontane kunstfaglige uttrykk ga meg automatisk økt forståelse for hva disse observasjonene innebar, og jeg tenker at det er her svaret ligger. Ansatte i barnehagen må ha en forståelse for hvilke læringspotensiale som ligger i kunstfaglige aktiviteter og på den måten vil de i større grad kunne la barna holde på eller hjelpe dem å gjennomføre aktivitetene på en mindre forstyrrende måte. Viktigheten av de ansattes forståelse og kompetanse bekreftes også av både Sæbø (2017) og Gulpinar og Hernes (2016) i teorien. I gjennomføringen av observasjonene hadde jeg en åpen innstilling, som Kjær (2018) skriver om. I tillegg har jeg også en kunstfaglig kompetanse i bunn som jeg kunne bruke til å argumentere for at A og J skulle få lov til å gjøre seg ferdig med det de holdt på med matbordet, fordi jeg så at aktiviteten var relasjonsskapende og at de fikk uttrykke inntrykkene fra opplevelsen fra koret på sin egen måte i fellesskap. Basert på Gulpinar og Hernes (2016) kategorisering av ulike typer pedagoger går jeg nok under kategorien kunstnerpedagog, da jeg har mye erfaring med kunstfagene utover det jeg har opparbeidet meg gjennom barnehagelærerstudiet.

Voksenstyrte planlagte kunstfaglige aktiviteter

Observasjon 4

Det er bestemt at barna på avdelingen skal lage pynt til karnevalet. Det er de ansatte som har bestemt hva de skal lage: tegne på et pappfat, lime på fargerik pynt og så brette sammen og lime på rysjer av silkepapir. I tillegg er det lagt opp til at barna får male det de vil på farget papir sånn at dette kan klippes til vimpler.

Jeg setter meg sammen med Dg1. Jeg prøver å vise ham hvordan han tegner på papptallerkenen, men ser at han fort blir lei. Han vil borti alt som står på bordet og er mer interessert i å utforske det enn å gjøre det jeg oppfordrer ham til. Han blir med på å lime pynt på fatet, men han må smake litt på limet først. Når han er ferdig, får han tilbud om å male.

Dette er en helt annen opplevelse. Han maler konsentrert på arket, ber om mer maling og begynner etter hvert å teste ut om man kan male med fargeblyanter og penner også.

Observasjon 5

Vi har begynt med påskeforberedelsene og skal derfor lage påskepynt. I år har valget falt på å male påskeegg og feste på fjær. Jeg observerer to barn, en gutt på 1 ½ og en jente på nesten 3.

Jg1,5 får maling på fatet sitt, en pensel og et isoporegg på en pinne. Han tar en bit av isoporegget. «Nei, J» sier en ansatt, «du må jo ikke spise egget. Du må male på det. Han ser ikke ut til å bry seg så mye om beskjeden han får, men smaker litt mer på egget før han putter malerkosten med maling på i munnen. Den ansatte håndleder ham og viser hvordan man maler på egget. Han dypper det litt i malingen på fatet, men legger fort fra seg alt han har i hendene for heller å utforske malingen med fingrene. Han gnir det litt utover bordet og smaker på malingen igjen.

Ej2,9 sitter ved siden av J. Hun er tydelig på hvilke farge hun vil male med og gleder seg til å komme i gang. Med vante bevegelser maler hun nøye hele egget i ulike farger. Hun stopper opp for å vise fram hva hun har gjort til den ansatte som sitter ved siden av og forteller om at hun vil ta det med hjem for å vise til mamma og pappa. Den ansatte tar etter hvert frem fjær som kan festes i malingen og E fyller hele egget med fjær.

Observasjon 6

Vi setter på musikk og sier til barna at nå er det disko. Fredagsdisco er en fast aktivitet på avdelingen. Et barn som ikke vil være med sitter sammen med meg, men resten står samlet på teppet. Musikken spiller og barna hopper, snurrer, bøyer i knærne. De ansatte er med å danse sammen med barna. Flere av de eldste barna er ganske voldsomme i uttrykket. De hopper, snurrer og ramler over hverandre mens de ler. De yngste som ikke er like sterke motorisk, holder seg litt unna dette. Noen av dem vil bæres og danser med den ansatte på den måten. Noen av barna holder hverandre i hendene. Dansingen varer i et par sanger før flere av barna begynner å gjøre andre ting – de plukker med seg andre leker som ligger rundt og forsvinner ut av gruppa. De hentes inn igjen. Det kommer en kjent sang på lista, og barna lyser opp av gjenkjennelse.

Drøfting

Det som først slo meg i arbeidet med disse observasjonene er at planlagte kunstfaglige aktiviteter i barnehagen krever en forståelse for barns kompetanse og hvordan de yngste barna uttrykker sin kreativitet og kreative utfoldelse. Dette er også det funnet som jeg har diskutert

mest med kollegaer i ettertid. Både i observasjonen av de planlagte formingsaktivitetene og den planlagte danseaktiviteten ser jeg at det er forskjell på hvordan de ulike aldersgruppene møter aktiviteten. I danseaktiviteten tar de eldste stor plass og utfolder seg med stor glede, mens de yngste mister interessen underveis og vil heller gjøre andre ting. I formingsaktivitetene vil de yngste helst utforske på egenhånd, mens E trives godt med å lage det produktet som er planlagt. Her kan man trekke linjer til Kjærs begrep om dobbel oppmerksomhet. Selv om man har en ramme, og en intensjon for aktiviteten er det viktig at personalet i barnehagen har et blikk som fager opp hva med aktiviteten som fascinerer og engasjerer barna. For å sikre at man jobber innenfor den transformativt erfaringsstradisjonen og ikke den mimetiske håndverkstradisjonen må barna få lov til å utfolde seg på den måten som føles mest naturlig for dem. Vi hadde en plan for hva som skulle gjennomføres, men ved å ha en åpen tilnærming til hvordan barna møtte denne aktiviteten kunne man i større grad gitt dem handlingsrom til å legge fokuset på produktet fra seg der det ikke var relevant for barnet og heller la J og D utforske malingen på sine egne premisser.

De ulike aldersgruppene har ulike forutsetninger, og har to ulike måter å tilnærme seg maling på, som henger sammen med alder og modenhet. De observasjonene jeg har gjort vil jeg si er ytterpunktene i aldersgruppene og modenheten på en småbarnsavdeling der aldersspennet er 1 til 3 år. Så hvordan legger man til rette for at begge disse ytterpunktene og alle de imellom får dekt behovene sine og får utforsket kunstfagene på sine egne premisser? Er det for eksempel egentlig noe poeng at alle skal lage det samme? Hva er målet med aktiviteten? Burde vi som jobber på småbarn ha ulike mål for de ulike aldersgruppene, og hvor individuelt og en-til-en er det realistisk at vi kan jobbe? Barnehagen handler jo også om å lære å være et individ i en større gruppe.

I disse observasjonene ser jeg også at det er en tydelig forskjell på planlagt og fritt. D er for eksempel ikke spesielt interessert i å gjennomføre den aktiviteten som er bestemt på forhånd, men når han får male fritt på arket koser han seg. Dette er også tydelig i observasjonen av J og E. J, som er samme alder som D, har ingen interesse av å gjøre som han får beskjed om. Han vil heller utforske det som ligger foran ham på bordet med hele seg, både med hendene og med munnen. Han har en kroppslig og sanselig tilnærming til materialene. Hverken J eller D er interessert i å lage noe produkt, og det at det kommer noe maling på egget til J er egentlig helt tilfeldig. E derimot har full forståelse for at vi skal produsere en spesifikk ting, og har egne meninger om hvordan den skal se ut. Hun godtar retningslinjene som de ansatte har lagt, men vil gjerne bestemme hvilke farger hun skal bruke selv. Hun vet når hun er ferdig og

fornøyd med resultatet, og hun viser stor glede og stolthet ved å vise fram det hun har skapt, både til ansatte og barnehagen og har planer om å vise det til andre personer som er viktige i livet hennes. E er kommet lenger enn J og D i sin kunstneriske erkjennelsesprosess. Ifølge både Moe (2018) og Djupvik, Hopperstad og Hovik (2022) er det barns skapende prosesser vi skal være opptatt av i barnehagen, ikke selve produktet de lager. Derfor er det viktig at de ansatte som planlegger og gjennomfører kunstfaglige aktiviteter med barna legger til rette for at det kan utarte seg forskjellig hos de forskjellige aldersgruppene. Det at de likevel får holde på samtidig kan bidra til modellering, som Letnes (2018) skriver om.

Selv om E lager produkter får hun valgmuligheter, noe som ifølge Sæbø (2017) bidrar til å gjøre det til en estetisk læreprosess og ikke bare en reproduksjon av et definert objekt. Enda bedre hadde det vært om den ansatte som gjorde aktiviteten sammen med barnet i tillegg hadde hjulpet E med å reflektere rundt valgene hun tok.

De yngste gjør som de vil selv om dette ikke var de ansattes intensjon. Det blir laget både karneval- og påskepynt, men jeg tror at den estetiske læreprosessen til J og D skjedde i den sanselige utforskningen de hadde av materialene de fikk utdelt.

Vi som jobber i barnehage, må ha kunnskap om hvordan barn møter formingsaktiviteter. For hva vil vi egentlig med formingsaktivitetene i barnehagen, og hvem gjør vi det for? Ifølge Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) skal barna få oppleve og skape kunst for å kunne fordype seg i og videreutvikle egne kreative evner, men jeg opplever at noe av motivasjonen også er å skape dokumentasjon til foreldre og andre i barnehagen på at vi jobber med fagområdet kunst, kultur og kreativitet. Hvis målet for en planlagt kunstfaglig aktivitet for eksempel er basert på en forventning fra foreldre om at man skal få med seg barnas produkter hjem, vil en forståelse for hvordan små barn utforsker materialer kunne gi gode argumenter til foreldrene og en betryggelse til disse om at gleden av å skape produkter vil komme etter hvert.

Når det gjelder danseaktiviteten ser jeg mye av det samme. De ulike aldersgruppene har ulik tilnærming til aktiviteten, men her har de eldste også en tendens til å ta over aktiviteten og gjøre den mindre attraktiv for de yngste. Ved å være voldsom i bevegelsene og ta stor plass blir aktiviteten utrygg for de små som ikke er like sterke motorisk, og jeg ser at de enten trekker seg unna eller oppsøker en av de ansatte som deltar. Målet for aktiviteten var basert på det som står i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) om kropp og bevegelse. Barna skal «oppleve trivsel, glede og mestring ved allsidig bevegelseserfaringer» og «videreutvikle

motoriske ferdigheter, kroppsbeherskelse, koordinasjon og fysiske egenskaper»

(Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 49). Ideelt sett kan de eldre barna og de ansatte bidra til modellering i denne situasjonen, hvor de yngre barna ser på hva de eldre gjør og oppnår en økt forståelse, men det krever at rommet er tilpasset deres behov. På den plassen som ble valgt for denne danskeaktiviteten ble rommet for lite til at alle fikk uttrykke seg på sine egne premisser. En løsning kan jo fort være å be de eldste om å roe seg ned og ta hensyn til de små, men da begrenser man jo deres glede, mestring og utvikling av motorisk kompetanse.

Det er mange hensyn man skal ta når man jobber med mennesker i grupper, og vår jobb som ansatte i barnehagen blir å ta hensyn til alle disse samtidig.

Oppsummering og avsluttende refleksjoner

Et av målene for prosjektet var å få bekreftet min forforståelse om at små barn gjør kunstfaglige aktiviteter på eget initiativ, og dette vil jeg påstå at jeg fikk bekreftet i datainnsamlingen min. Dette så jeg for eksempel i observasjonen av J som trommer på panelovnen og synger for seg selv og i observasjonen av rolleleken. Spørsmålet jeg stiller meg videre er da om barn trenger å bli eksponert for kunstfaglige aktiviteter for å ta initiativ til det selv? I den ekspressive uttrykkstradisjonen så man på barn som naturlig kreative og skapende, men Sæbø (2017) poengterer at barn trenger inspirasjon gjennom nye inntrykk og opplevelser. I Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017) spesifiseres det også at personalets rolle er å legge til rette for at barn får oppleve kunstneriske og kulturelle uttrykk (s. 50).

For å forstå hva barn trenger for å oppnå gode estetiske læreprosesser må de ansatte i barnehagen både ha forståelse for verdien av kunstfagene og hva de ulike aldersgruppene i barnehagen trenger for å oppnå disse. Sæbø skriver mye om viktigheten av at ansatte i barnehagen har god kompetanse innenfor alle kunstfagene og deres muligheter og arbeidsmetoder. Det å ha kompetanse innenfor kunstfagene vil også bidra til at de ansatte innehar det estetiske blikket og den åpne innstillingen, og at de ansatte bidrar til å gi barna i barnehagen inspirasjon og lar dem uttrykke inntrykkene sine på sine egne premisser.

Problemstillingen jeg stilte meg i denne oppgaven er *Hvordan legge til rette for barns estetiske læreprosesser i barnehagen*». Basert på observasjonene mine sett opp mot teorien ligger svaret på problemstillingen i blikket og kompetansen til de ansatte i barnehagen.

Jeg har sett på to aspekter ved barns kunstfaglige utfoldelse i barnehage, barns spontane kunstfaglige aktiviteter og voksenstyrte planlagte kunstfaglige aktiviteter. I observasjonene av de spontane aktivitetene vil de ansattes blikk og kompetanse bidra til at barna får tid, rom og hjelp til å ivareta dramatisk rollelek, og at de får lov til å gjennomføre sine spontane kunstfaglige aktiviteter uten å bli stoppet av ansatte som misforstår aktiviteten som bråk og uro. I planlagte voksenstyrte kunstfaglige aktiviteter må de ansatte ha forståelse og kompetanse om hvordan de forskjellige aldersgruppene utfolder seg kreativt og la dem holde på med det. Ideelt sett må man ha kompetanse om de ulike tradisjonene for kunst for å sikre at man jobber innenfor den transformative erfaringstradisjonen som ifølge Sæbø (2017) bidrar til estetiske læreprosesser.

Men er det realistisk?

Jeg forstår at ikke alle som jobber i barnehagen kan ha ekspertise i kunstfagene og deres bruks- og nytteverdi. Den kompetansen jeg selv innehar stammer jo først og fremst fra min egen personlige interesse, og min erfaring med musikk og drama som jeg begynte å tilegne meg da jeg selv var barn. Jeg har gått på steinerskolen og i steinerbarnehagen, og derfor hatt pedagoger rundt meg som har ekspertise i kunstfaglige læringsstrategier gjennom sin steinerpedagogiske utdanning. Jeg har derfor fått det Sæbø skriver om, og det jeg unner barna jeg jobber med å få.

Sæbø (2017) skriver at god kunstfaglig praksis i barnehagen krever at personalet har kompetanse og forståelse for faget – men implisitt må vel dette gjelde for alle fagområdene i Rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017)? For å sette det på spissen, er det realistisk at vi som jobber i barnehagelærere skal være faglærere i alle fag? Jeg har spisskompetanse i kunstfagene, både gjennom personlig interesse og tidligere studier, men jeg har ikke spisskompetanse i for eksempel matte og naturfag. Burde jeg ha det? Holder det med den kompetansen jeg har opparbeidet meg gjennom fire år på Dronning Maud? Jeg vil påstå at det burde det, men jeg er usikker på om det er tilsvarende den kompetansen Sæbø ønsker at ansatte i barnehagen skal ha. Basert på regjeringens strategi Skaperglede, engasjement og utforskertrang ble det satt fokus på estetiske læreprosesser og verdien av læring gjennom kunstfaglige arbeidsmetoder allerede i 2019. Har det skjedd en endring?

Litteratur

- Bamford, A. (2006). *The Wow factor: Global research compendium on the impact of the arts in education*. Waxmann.
- Bamford, A. (2011). "Arts and Cultural Education in Norway". *Sammendrag på norsk av kartleggingen "Kunst- og kulturopplæringen i Norge"*. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen.
- Bergsland M. D. & Jæger, H. (2022). Bacheloroppgaven. I M. D. Bergsland & H. Jæger (Red.), *Bacheloroppgaven i barnehagelærerutdanningen* (2. utg., s. 15-51). Cappelen Damm Akademisk
- Bjørkvold, J.-R. (1994). *Det musiske mennesket*. (3. utg). Freidig forlag
- Csikszentmihalyi, M. (2014). *Flow and the Foundations of Positive Psychology: The Collected Works of Mihaly Csikszentmihalyi*. Springer
- Djupvik, B. Hopperstad, M. H & Hovik, L. (2022) *Prosjekt på gang: Kunstpedagogisk prosjektarbeid i barnehagen*. Fagbokforlaget
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2. utgave). Fagbokforlaget
- Frønes, M. H. (2019). *Den observerende barnehagelæreren*. Fagbokforlaget
- Gulpinar, T. & Hernes, L. (2016). Estetisk læring i barnehagen. I T. Gulpinar, L. Hernes & N. Wenger (Red.), *Blikk fra barnehagen* (s. 147-158). Fagbokforlaget
- Kjær, A. (2018). *Barn og estetisk praksis: Sanser, væren og læring*. Cappelen Damm Akademisk
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Skaperglede, engasjement og utforskertrang: Praktisk og estetisk innhold i barnehage, skole og lærerutdanning*. Kunnskapsdepartementet.
Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/skaperglede-engasjement--og-utforskertrang/id2665820/>
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Kunnskapsdepartementet
- Letnes, M.-A. (2018). Barns estetiske erfaring lek og læring. I N. S. Frisch, M.-A. Letnes og J. Moe (Red.), *Boka om kunst og håndverk i barnehagen*. (s. 65-76). Universitetsforlaget

- Moe, J. (2018). Kreativitet. I N. S. Frisch, M.-A. Letnes og J. Moe (Red.), *Boka om kunst og håndverk i barnehagen*. (s. 127-150). Universitetsforlaget
- Nordbø, B. S. (2022). Langvarig, dyp og kompleks dramatisk lek i barnehagen- er det mulig? *DRAMA. Nordisk dramapedagogisk tidsskrift*, 2022(2), 48-55.
<https://doi.org/10.18261/drama.59.2.9>
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. (4. utg.). Universitetsforlaget
- Ruud, E. (2016). *Musikkvitenskap*. Universitetsforlaget
- Sæbø, A. B. (2011). *Drama – et kunstfag*. Tano Aschehoug
- Sæbø, A. B. (2017). Kunstfagenes plass i barnehagen. I K. Bakke, C. Jenssen & A. B. Sæbø (Red.), *Kunst, kultur og kreativitet: Kunstfaglig arbeid i barnehagen* (2. utg, s. 17-46). Fagbokforlaget
- Universitet i Sørøst-Norge. *ForEst – Forskningsgruppe for estetiske læreprosesser*.
<https://www.usn.no/forskning/forskningsgrupper-og-senter/barnehage-skole-og-hoyere-utdanning/estetiske-lareprosesser/>
- Öhman, M. (2012). *Det viktigste er å få leke*. Pedagogisk forum

Vedlegg

Vedlegg 1: Samtykkeskjema

DronningMaudsMinne

HØGSKOLE FOR BARNEHAGELÆRERUTDANNING

Kan ditt barn delta i bachelorprosjektet

«Hvordan kan man legge til rette for estetiske læreprosesser i barnehagen»?

Dette er et spørsmål til deg om å la ditt barn få delta i mitt bachelorprosjekt. Formålet med dette prosjektet er å undersøke hvordan man kan legge til rette for estetiske læreprosesser i barnehagen. Dette skrevet består av informasjon om prosjektet og hva deltakelse vil innebære for ditt barn.

Formål

Jeg skal skrive en bacheloroppgave i vår i forbindelse med barnehagelærerstudiet jeg går på Dronning Mauds Minne Høgskole. I barnehagen gjør kunstfaglige aktiviteter i barnehagen hele tiden, så jeg har lyst til å undersøke hvorfor det er viktig å fortsette med dette, og hva som er viktig å tenke på når man planlegger kunstfaglige aktiviteter for de minste. I denne oppgaven ønsker jeg å se på hvordan vi i barnehagen kan legge til rette for estetiske læreprosesser hos de minste barna. Med estetiske læreprosesser mener jeg læring som kan oppstå gjennom kunstfaglige aktiviteter. Dette kan være seg både kunstfaglig læring og læring av andre temaer. For å finne ut av dette ønsker jeg å observere barna på avdelingen, både i det daglige når de spontant holder på med kunstfaglige aktiviteter og i forbindelse med gjennomføring av planlagte kunstfaglige aktiviteter som de ansatte tar initiativ til.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dronning Mauds Minne Høgskole for barnehagelærerutdanning er ansvarlig for prosjektet.

Hva innebærer det for ditt barn å delta?

Deltagelse i prosjektet innebærer at jeg observerer barna i spontane og planlagte kunstfaglige aktiviteter. Dette kan for eksempel være tegning/maling, dans, sang/musikk, planlagte

dramaaktiviteter og rollelek. Det vil ikke bli gjort video- eller lydopptak i forbindelse med dette prosjektet.

Da det er barn som skal observeres krever dette informert samtykke fra foreldre/foresatte. Dere er velkomne til å ta kontakt for mer informasjon om prosjektet hvis dere ønsker det.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger at ditt barn kan delta, kan du når som helst trekke ditt samtykke fram til prosjektets slutt, uten å oppgi noen grunn.

Hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke datamaterialet til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt og alle navn, både på barn, barnehage og avdeling, vil anonymiseres.

Prosjektet skal avsluttes 21.4.2023

En utskrevet versjon av dette dokumentet henger i skapet til ditt barn.

Med vennlig hilsen

Veiledere:
Christine Sivertsen.
Høgskolelektor ved seksjon for drama
Gro Anita Kamsvåg
Førsteamanuensis ved seksjon for pedagogikk

Student:

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Hvordan legge til rette for estetiske læreprosesser i barnehagen*. Jeg samtykker til:

- At mitt barn får delta i prosjektet

Dato:

Siden prosjektet ikke er behandlet av NSD, kan jeg ikke innhente din underskrift. Samtykket blir derfor gitt ved at du krysser av i boksen ovenfor.